

ชื่องานวิจัย : สถาปัตยกรรมวังเจ้าเมือง บริเวณ 7 หัวเมืองของปัตตานี
ผู้วิจัย : วสันต์ ชีวะสารณ์
ทุนวิจัย : งบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2541
ปีที่ทำวิจัย : 2543

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถาปัตยกรรมของวังเจ้าเมือง 7 แห่ง คือ วังเจ้าเมืองปัตตานี ยะหริ่ง หนองจิก รามัน ยะลา ระแงะ และสายบุรี ในด้านที่ตั้ง สภาพแวดล้อม รูปแบบและโครงสร้าง การใช้พื้นที่และลวดลายตกแต่ง พร้อมกับศึกษาประวัติศาสตร์ของระบบการปกครองบริเวณ 7 หัวเมือง ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การศึกษาวังเจ้าเมืองต่อไป แบบวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารการเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องและการบันทึกภาพ

ผลการวิจัย พบว่าที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของวังเจ้าเมืองในอดีตที่สร้างขึ้นอยู่ในพื้นที่แตกต่างกัน เช่น ตั้งอยู่ในชุมชน ค่อนข้างห่างไกลชุมชน และอยู่ในชนบทห่างไกลชุมชน อาณาเขตของวังเจ้าเมืองซึ่งแต่เดิมมีอาณาเขตกว้างขวาง ต่อมาได้ถูกแบ่งแยกหรือทำกิจการอย่างอื่น จึงเหลือแต่เฉพาะพื้นที่ของวังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน วังเจ้าเมืองที่มีสภาพทรุดโทรมขาดการดูแลรักษา เช่น วังเจ้าเมืองรามัน ยะลา ระแงะ หนองจิก และวังเจ้าเมืองที่ได้รับการดูแลอยู่ในสภาพดี คือวังเจ้าเมืองยะหริ่ง และวังเจ้าเมืองสายบุรี ส่วนวังเจ้าเมืองปัตตานีมีการรื้อเรือนเจ้าเมืองเก่าทิ้งทั้งหมดและสร้างเรือนใหม่ทับบนพื้นที่เดิม

รูปแบบและโครงสร้าง เรือนเจ้าเมืองบริเวณ 7 หัวเมือง มีรูปแบบแตกต่างกัน เรือนที่มีรูปแบบเรือนมุสลิม เช่น เรือนเจ้าเมืองปัตตานี รามัน และยะลา เรือนแบบผสมผสานยุโรป เช่น เรือนเจ้าเมืองยะหริ่ง เรือนที่ได้รับอิทธิพลจากอินโดนีเซีย เช่น เรือนเจ้าเมืองสายบุรี เรือนที่ได้รับอิทธิพลจากตรังกานู เช่น เรือนเจ้าเมืองระแงะ และเรือนที่มีรูปแบบคล้ายสถานที่ราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น เรือนเจ้าเมืองหนองจิก ช่างที่ก่อสร้างเรือนส่วนใหญ่เป็นช่างพื้นเมือง ช่างชาวจีน ตรังกานู และอินโดนีเซีย โครงสร้างของเรือนเป็นแบบเรือนชั้นเดียวได้ถุนต่ำปิดทึบและได้ถุนสูงเปิดโล่ง เรือนสองชั้นแบบชั้นล่าง ก่ออิฐฉาบปูนชั้นบนโครงสร้างไม้ เรือนชั้นเดียวและสองชั้นโครงสร้างไม้ทั้งหลัง

การใช้พื้นที่ เรือนเจ้าเมืองทั้งหลายสร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นที่พักอาศัยและว่าราชการ อยู่ในเรือนเดียวกัน ดังนั้นการวางผังเรือนจะจัดพื้นที่ว่าราชการให้มีขนาดใหญ่ และอยู่ส่วนหน้าของเรือน ภายในเรือนกันเป็นห้องต่าง ๆ และมีโถงทางเดินติดต่อไปยังส่วนอื่น ๆ ของเรือน หากเจ้าเมืองใดมีเครื่องญาติและบริวารมาก จะสร้างเรือนแยกอยู่ต่างหาก สำหรับครัวแต่เดิม จะสร้างเรือนแยกไปอีกหนึ่งหลัง แต่ละเรือนเจ้าเมืองจะมีปอน้ำไว้ใช้อย่างน้อย 1 ปอน้ำ อาจอยู่ในเรือนหรือนอกเรือน

ลวดลายตกแต่ง เรือนเจ้าเมืองแต่ละแห่งมีการใช้ลวดลายตกแต่งเรือนมากและน้อยแตกต่างกัน วัสดุที่ใช้ตกแต่งเช่น ไม้ฉลุลู ทำแบบลูกฟัก ทำบัว โลหะฉลุ และลายเหล็กหล่อ ลวดลายที่ใช้ตกแต่งส่วนใหญ่ใช้ลวดลายแบบพรรณพฤกษา แต่ในเรือนเจ้าเมืองระแงะ ใช้ลวดลายทั้งแบบพรรณพฤกษา อักษรอาหรับ ลายเรขาคณิต และลายอื่น ๆ ที่บริเวณส่วนต่าง ๆ ของเรือน เช่น ด้านล่างสุดของฝาผนังภายนอก ฝาผนังภายใน วงกบประตูหน้าต่าง บานประตูหน้าต่าง ชุ่มประตู่ ช่องแสง ช่องระบายอากาศใต้หลังคา เซึ่งชาย และสันหลังคา

ระบบการปกครองบริเวณ 7 หัวเมือง มูลเหตุของการแบ่งแยกเมืองปัตตานี ออกเป็น 7 หัวเมือง เนื่องมาจากการทำสงครามและก่อกบฏกับสยามตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รวม 4 ครั้ง จึงนำไปสู่การแบ่งแยกปัตตานี ออกเป็น 7 หัวเมือง คือ เมืองปัตตานี ยะหริ่ง นนทจัก รามัน ยะลา ระแงะ และสายบุรี ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้มีการแต่งตั้งเจ้าเมืองเพื่อปกครอง 7 หัวเมือง ขึ้นเป็นครั้งแรกและมีการแต่งตั้งเจ้าเมืองอีกต่อมา รวม 9 ครั้ง จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ยกเลิกระบบการปกครอง จาก 7 หัวเมืองให้รวมเป็นเมืองเดียวกันขึ้น อยู่กับข้าหลวงมณฑลนครศรีธรรมราช สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้จัดตั้งเป็นมณฑลปัตตานี แบ่งออกเป็น 4 เมือง คือ ปัตตานี ยะลา สายบุรี และนราธิวาส และต่อมาได้เปลี่ยนเป็น 3 จังหวัด คือ จังหวัด ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส จนถึงปัจจุบัน

Research Title	The Architecture of Governors' Palaces in Seven Towns of Pattani
Researcher	Vassan Cheewasarth
Research Grant	Government Budget, year 1998
Research Completed	Year 2000

Abstract

This research is intended to study the architecture of seven governors' palaces belonging to Pattani, Yaring, Nongjik, Raman, Yala, Ra-ngae and Saiburi governors. The palaces' geographical locations' architectural designs and structures' and use of space and decorative styles have been investigated in relation to the history of these seven towns' governmental system. This study is a qualitative research performed via documentary research, field research, interview and photographs.

The findings show that the geographical locations of the governors' palaces are varied. They are in the community, quite far from the community, or in the rural area far from the community. The palace's territory used to be spacious but has been divided for other purposes to the current size. The deteriorated and untended palaces now are Raman, Yala, Ra-ngae and Nongjik palaces, while Yaring palace and Saiburi palace has been maintained very well. Pattani palace was completely demolished and a new house was built at the same site.

The designs and structures of these seven palaces are also varied. The muslim architectural style can be seen at Pattani, Raman and Yala palaces, while the European, Indonesian, Trengganu architectural influences can be seen at Yaring, Saiburi, and Ra-ngae palaces, respectively. Nongjik palace has been influenced by the style of the governmental offices during the reign of King Rama V. The architects were mostly local or from China, Trengganu and

Indonesia. As for structural styles, some palaces are one-storey with low closed space or high open space underneath, some are two-storey with brick first floor and wooden second floor, and some are one-storey and two-storey wooden palaces.

As for space design, since the palace was used for both residential and administrative purposes, a vast front quarter was designed for the administrative office. Behind it there were several rooms and a hallway leading to other parts of the building. If the governor had many relatives and servants, he arranged for them to stay in separate houses in the compound. The kitchen was in a separate building. For every building in the compound, there was a well inside or outside.

Each palace was decorated differently. The decorative materials were carved wood planks or base molding, carved metals and cast iron work. The design used most was the floral design. In Ra-ngae palace, the designs used were floral, Arabic calligraphy, and geometrical designs. There were other designs at the lower parts of the building, for example, at the bottom part of the outside wall, inside wall, door and window frames and panes, vaultage, lay light, ventilation, eaves and batten ridge.

In the governmental system, a cause of the division of Pattani into seven towns: Pattani, Yaring, Nongjik, Raman, Yala, Ra-ngae and Saiburi, was four wars and insurgencies against Siam during the reigns of King Rama I-IV. King Rama II first appointed a governor to each town. Later, King Rama V repealed this governmental system and combined these 7 towns into one province affiliated to Nakhon Si Thammarat County. During the reign of King Rama VI, Pattani County was established with 4 affiliated towns: Pattani, Yala, Saiburi and Narathiwat, and later to change in to three provinces : Pattani, Yala, and Narathiwat until at present.